

Wyrok z dnia 5 maja 2005 r.

II UK 219/04

Do okresu pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.) wlicza się okresy niezdolności do pracy z powodu choroby i macierzyństwa oraz okresy urlopu udzielanego dla poratowania zdrowia sprzed 1 lipca 2004 r., to jest sprzed dnia wejścia w życie art. 32 ust. 1a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), dodanego ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264).

Przewodniczący SSN Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 maja 2005 r. sprawy z wniosku Mirosława Z. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w P. o emeryturę nauczycielską, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 17 maja 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 12 września 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w P. odmówił przyznania wnioskodawcy Mirosławowi Z. prawa do emerytury nauczycielskiej wobec braku wymaganego dwudziestoletniego okresu pracy w szczególnym charakterze.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 24 marca 2003 r. [...]. Sąd ustalił, że wnioskodawca udowodnił wymagany przepisem art. 88

ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357 ze zm.) okres ubezpieczenia przekraczający 30 lat, natomiast nie udowodnił dwudziestoletniego okresu pracy w charakterze nauczyciela. Był on zatrudniony jako nauczyciel w Zespole Szkół [...] w G. od 3 września 1982 r. do 31 sierpnia 2001 r. Od 1 września 2001 r. do 31 sierpnia 2002 r. korzystał z urlopu dla poratowania zdrowia. Po wyłączeniu z okresu pracy okresu tego urlopu oraz okresów pobierania zasiłków chorobowych, okres pracy nauczycielskiej wynosi 18 lat, 11 miesięcy i 11 dni. Zdaniem Sądu okresu pobierania zasiłków i urlopu dla poratowania zdrowia nie można zaliczyć do okresu wykonywania pracy w szczególnym charakterze. Przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela używa dwóch pojęć - okresu zatrudnienia i okresu wykonywania przez nauczyciela pracy w szczególnym charakterze. Wynika z tego, że przez dwudziestoletni okres pracy w szczególnym charakterze należy rozumieć okres faktycznie świadczonej pracy a nie okres zatrudnienia. Za przyjęciem takiego stanowiska przemawia regulacja dotycząca ustalenia stażu nauczyciela ubiegającego się o wyższy stopień awansu zawodowego zawarta w art. 9d ust. 3 Karty Nauczyciela, zgodnie z którym staż taki przerywa się w przypadku nieobecności nauczyciela w szkole z powodu czasowej niezdolności do pracy wskutek choroby, zwolnienia z obowiązku świadczenia pracy oraz urlopu innego niż urlop wypoczynkowy, trwającej dłużej niż trzy miesiące.

Po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z dnia 17 maja 2004 r. [...] zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 1 września 2002 r. Sąd Apelacyjny stwierdził, że przy ustalaniu okresu zatrudnienia wnioskodawcy w charakterze nauczyciela Sąd Okręgowy popełnił błąd. Okres ten trwał od 1 września 1982 r. do 31 sierpnia 2002 r., a umowa o pracę została rozwiązana na podstawie art. 20 ust. 1 pkt 2 Karty Nauczyciela. W tym okresie wnioskodawca pobierał wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy od 22 do 26 lutego 1993 r., od 6 do 16 grudnia 1995 r. i w dniu 12 marca 1997 r. - łącznie 21 dni oraz korzystał z rocznego urlopu dla poratowania zdrowia. Okres ten wynosi wymagane 20 lat. Na podstawie art. 86 Karty Nauczyciela nauczyciele i członkowie ich rodzin mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z uwzględnieniem przepisów Karty Nauczyciela, przy czym nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze. Odpowiednio przepis

art. 32 ust. 3 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) wymienia nauczycieli jako pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze uprawniającą do emerytury w wieku niższym niż określony w art. 27 ust. 1. Przepis art. 32 ust. 4 w zakresie wieku emerytalnego, rodzajów prac lub stanowisk oraz warunków uprawniających do emerytury odsyła do przepisów dotychczasowych, to jest rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Zgodnie z § 2 tego rozporządzenia za okresy pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze uważa się okresy, w których była ona wykonywana stale i pełnym wymiarze czasu pracy. Przepisy rozporządzenia nie zawierają unormowań, które pozwalałyby na obliczanie okresów pracy z pominięciem okresów pobierania zasiłków chorobowych jako okresów nieskładkowych. Skoro nie ma podstaw do wyłączenia okresów czasowej niezdolności do pracy i okresu płatnego urlopu dla poratowania zdrowia z okresu pracy nauczycielskiej, warunek posiadania dwudziestoletniego okresu pracy w szczególnym charakterze został w przypadku wnioskodawcy spełniony.

Wyrok ten zaskarżył kasacją organ rentowy i opierając ją na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu kasacji organ ten podniósł, że utrwaloną praktyką Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jest niezaliczanie okresów pobierania zasiłków chorobowych i okresów urlopów dla poratowania zdrowia do okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach. Wynika to z wykładni językowej art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, który to przepis rozróżnia okres zatrudnienia i okres wykonywania pracy. Pojęcia te nie są tożsame, albowiem stosunek pracy może trwać mimo niewykonywania pracy. Przepis art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wprowadzony ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264) stanowi, że przy ustalaniu okresów pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze nie uwzględnia się okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa oraz okresy, w których na mocy szczególnych przepisów został zwolniony

ze świadczenia pracy. Zdaniem organu rentowego celem tej zmiany było niedopuszczenie do wykładni dotychczasowych przepisów zezwalającej na zaliczanie okresów faktycznego niewykonywania pracy do wymaganego ustawą okresu wykonywania pracy w szczególnym charakterze.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nieuzasadniony jest zarzut naruszenia art. 88 ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. - Karta Nauczyciela (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 ze zm.). Zgodnie z tym przepisem, nauczyciele mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze, mogą przejść na emeryturę. Przepis ten z mocy art. 32 ust. 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) należy do systemu emerytalnego i do interpretacji użytych w nim pojęć - „okres zatrudnienia” i „wykonywanie pracy w szczególnym charakterze” - stosuje się definicje obowiązujące w tym systemie. W zakresie warunków przechodzenia na emeryturę osób wykonujących pracę w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze przepis art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach odsyła do przepisów dotychczasowych, czyli przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. W tym rozporządzeniu zawarte są definicje obu pojęć. I tak za okres zatrudnienia uważa się okres liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresu zatrudnienia (§ 3), natomiast okresami pracy są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy (§ 2).

Pierwsza definicja została zmodyfikowana ustawą z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), która weszła w życie z dniem 15 listopada 1991 r. Ustawa ta zastąpiła dotychczas używane określenie - okresy zatrudnienia, równorzędne i zaliczalne do okresu zatrudnienia - określeniem - okresy składkowe i nieskładkowe oraz okresy pracy w gospodarstwie rolnym. (art. 6). Tymi samymi pojęciami operuje obecnie obowiązująca ustawa o emeryturach i rentach, przy czym okres pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy uważany

jest za okres nieskładkowy (art. 7). W związku z tym zawarte w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela określenie „trzydziestoletni okres zatrudnienia” należy rozumieć jako sumę okresów składkowych, okresów nieskładkowych w limicie 1/3 okresów składkowych (art. 5 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach) oraz okresów uzupełniających - prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w nim (art. 10 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach).

Druga definicja dotycząca okresu pracy w szczególnym charakterze pozostała do daty wydania zaskarżonej decyzji niezmienną. Przepis § 2 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. wymaga aby praca w tym charakterze była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Nie chodzi tu oczywiście o stałe i nieprzerwane wykonywanie określonych w umowie o pracę czynności, gdyż jest to niesprawdzalne. Dla spełnienia wymaganego warunku wystarczające jest powierzenie pracownikowi w umowie o pracę obowiązków wykonywania stałej pracy uznawanej za pracę w szczególnym charakterze i wykonywanie tej pracy przez pracownika. Wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze są również przerwy w pracy spowodowane różnymi przyczynami, czy to leżącymi po stronie pracodawcy, czy wynikającymi z przepisów (urlop wypoczynkowy, niezdolność do pracy z powodu choroby), za które pracownikowi wypłacono wynagrodzenie. Wykonywanie pracy w rozumieniu omawianego przepisu należy rozumieć jako wykonywanie umowy o pracę, a w treści tego pojęcia mieszczą się także usprawiedliwione nieobecności w pracy.

„Utrwalona praktyka Zakładu Ubezpieczeń Społecznych” niezaliczania okresów pobierania zasiłków chorobowych i okresów urlopów dla poratowania zdrowia do okresu wykonywania pracy w szczególnym charakterze, o której mowa w kasacji, nie wynika ani z interpretacji art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, z którego to przepisu nie można wywieść takiego wniosku, ani z interpretacji § 2 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r., którego wnoszący kasację nie powołuje. Wynika ona ze zmiany pierwszej z omawianych definicji dotyczącej okresów zatrudnienia, w związku z którą to zmianą okres wykonywania pracy jest zaliczany do okresów składkowych, a okres niezdolności do pracy, za który pracownikowi wypłacono wynagrodzenie lub zasiłek chorobowy jest okresem nieskładkowym. Świadczy o tym fakt, że okresy te organy rentowe zaczęły różnicować poczynając od 15 listopada 1991 r., kiedy to wprowadzono takie rozróżnienie. Jednakże ustawa o rewaloryzacji emerytur i rent wprowadziła jedynie zmiany w definicji pojęcia okresu zatrudnienia, natomiast definicja pojęcia okresu pracy w szczególnym charakterze obowiązywała nadal po wejściu w życie tej

ustawy. Okres pracy w rozumieniu tej definicji obejmował zarówno okresy składkowe jak i okresy nieskładkowe, jeżeli te ostatnie mieściły się w okresie wykonywania pracy zgodnie z umową o pracę. Takie stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 listopada 2003 r., III UZP 10/03 (OSNP 2004 nr 5, poz. 87), stwierdzając, że do okresu pracy w szczególnych warunkach wlicza się okresy zasiłku chorobowego w czasie trwania stosunku pracy przypadające po dniu wejścia w życie ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw. Uchwała ta stanowi odpowiedź na zagadnienie prawne sformułowane w odniesieniu do wykonywania pracy w szczególnych warunkach (§ 4 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r.). Jednakże sprawa, w której wystąpiło to zagadnienie dotyczyła wykonywania pracy w szczególnym charakterze, a konkretnie pracy nauczyciela, z tym że podstawą prawną żądania nie był przepis art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, lecz przepis § 15 w związku z § 4 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. Natomiast do warunków przechodzenia na emeryturę na podstawie Karty Nauczyciela odniósł się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 lipca 2003 r., II UK 323/02 (OSNP 2004 nr 11, poz. 197), stwierdzając, że do okresu 20 lat pracy nauczyciela, wymaganego do przyznania emerytury na podstawie art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela wlicza się okresy nieobecności w pracy spowodowane czasową niezdolnością do pracy, urlopem macierzyńskim i urlopem dla poratowania zdrowia. Uzasadniając ten pogląd Sąd Najwyższy podniósł między innymi, że „przerwy w pracy spowodowane czasową niezdolnością do jej świadczenia w związku z chorobą (porodem) i korzystaniem z wynagrodzenia lub świadczeń z ubezpieczenia społecznego z tego tytułu, są okresami, w których nauczyciel zachowuje status osoby wykonującej pracę w szczególnym charakterze. To samo dotyczy urlopu dla poratowania zdrowia, pomyślanego jako okres powstrzymywania się od pracy, niezbędny dla regeneracji sił i zapewnienia możliwości dalszego wykonywania pracy.” Pogląd zaprezentowany w obu orzeczeniach, co do rozumienia pojęcia okresu wykonywania pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze, był zgodny ze stanem prawnym obowiązującym w dacie ich wydania.

Omawiana definicja pracy w szczególnych warunkach i szczególnym charakterze została zmieniona ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 121, poz. 1264), która weszła w życie w dniu 1 lipca 2004 r. Została nią dodany do ustawy o emeryturach i rentach przepis art. 32 ust. 1a w brzmieniu:

„przy ustalaniu okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze nie uwzględnia się 1) okresów niewykonywania pracy, za które pracownik otrzymał po dniu 14 listopada 1991 r. wynagrodzenie lub świadczenia z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, 2) okresów, w których na mocy szczególnych przepisów pracownik został zwolniony ze świadczenia pracy, z wyjątkiem okresu urlopu wypoczynkowego”. Przepis ten nie ma jednak zastosowania do stanów powstałych przed jego wejściem w życie, a zatem w niniejszej sprawie stosuje się przepisy dotychczasowe. Nie jest prawdą, jak się to twierdzi w kasacji, że omawiany przepis ma na celu wykładnię dotychczasowych przepisów. Przeciwnie, przepis wprowadza istotną zmianę w dotychczasowym stanie prawnym, określając szczegółowo okresy niewykonywania pracy, które są wliczane do okresu pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (urlopy wypoczynkowe) i okresy, które nie są do niego wliczane (na przykład okresy niezdolności do pracy spowodowane chorobą). Takiego rozróżnienia nie można było w żaden sposób wywieść w drodze wykładni dotychczasowych przepisów. W związku z tym do czasu wejścia w życie przepisu art. 32 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach do okresu pracy w szczególnym charakterze, o którym mowa w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, wlicza się okresy niezdolności do pracy z powodu choroby lub macierzyństwa oraz okresy urlopu udzielonego dla poratowania zdrowia. Zaprezentowany w zaskarżonym wyroku pogląd prawny okazał się więc prawidłowy.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² k.p.c. oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====